

Малкіна Ганна Миколаївна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0002-2307-4702>

e-mail: G.m. malkina@knu. ua

Пастухов Антон Володимирович

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

<https://orcid.org/0000-0001-7256-521X>

e-mail: antonipastukhov@gmail. com

**ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОГО ТА ЙОГО
КОНСТИТУЮВАННЯ ЧЕРЕЗ БІНАРНИЙ ДУАЛІЗМ
«ДРУГА\ВРОГА»**

Резюме

У даній статті аналізується виникнення поняття політичного через дихотомію «друг/ворог» з позиції думок К. Шмітта. Основною науковою проблемою, яку автори вирішують у цій статті, є детермінація субстантивних характеристик поняття політичного крізь призму виокремлення концептуальної бінарності ворога та друга, зокрема: функціональної, інтенсифікаційної, екзистенційної, імперативної та інтегративної дихотомії. Тільки шляхом розгляду цих ознак в спільності та синтезі ми можемо говорити про поняття політичного в усьому його об'ємі і висвітлити його специфіку та закономірності.

Результатами дослідження є розуміння Політичного як метаконструкту політичної системи, функціонування якого можливе лише завдяки конститутиву категоріального апарату, автономного від економічної, національної, культурної тощо сфер, через постулювання іманентного дуалізму друга і ворога; визначення його базових характеристик. Так само, у даній науковій публікації інтелектуально препаровано концептуальні поняття війни та ворога, які комплементують утворення Політичного. Війна розглядається як потенційна можливість екзистенційного та фізичного знищення, ворог — як колективна структура, протистояння з якою переводить спільність в контекст політичного функціонування. Ворог, у свою

чергу, має свої особливості (публічність і ситуативність) і розуміється в екзистенціальній семантиці того, хто протистоїть сутнісно і має евентуальну загрозу знищення іншої колективної ідентичності (друзів), першочергово, до якої належимо ми самі. Також було надане визначення політичного екзистенціалізму, як розуміння власної колективної ідентичності як друга чи ворога по відношенню до іншої політичної структури та фізична можливість знищення останньої задля потенційної трансгресії до політичного буття.

Ключові слова: поняття політичного, друг/ворог, політика, держава, політичний екзистенціалізм, К. Шмітт.

Вступ

Починаючи аналіз заданої теми, слід вказати на те, що поняття політичного, яке артикульовано у системі поглядів К. Шмітта є дуже актуальним: «теоретична актуальність Шмітта у наші дні означає, безумовно, його політичну актуальність» [10, с. 564]. Не тільки з теоретичного боку (К. Шмітт залишався довгий час персоною нон грата, тому його ідеї не ще знайшли свого фундаментального віддзеркалення у політичній науці), а й з практичного: сучасність його базових концептів, теорій та гіпотез не викликають сумніву — «кінець історії», який постоював Ф. Фукуяма не настав, а політичні процеси лише поглибилися та стали більш складними та багатовекторними, економічна система не абсорбувала політичну сферу, остання, в свою чергу укріпила свої парадигмальні основи та своєрідні закономірності. Основними завданнями, які ставлять автори у цій роботі, є: експлікація концепції Політичного К. Шмітта; виявлення причин автономії політичної сфери крізь призму філософських вчень автора; кристалізація позиції ворога як центральної категорії в системі ідей К. Шмітта; конструювання топіки війни у контексті Політичного; визначення специфічних характеристик поняття, яке досліджується; виокремлення дефініції політичного екзистенціалізму. Метою дослідження є детермінація типових ознак Політичного через осмислювання бінарної опозиції «друг/ворог».

Методи дослідження

У науковому дослідженні автори використовували такі методологічні основи: системний, структурно-функціональний, дескриптивний та діалектичний методи — вони дозволили узагальнити, систематизувати й оптимізувати інформацію, яка репрезентована. У даній роботі автори намагаються розкрити тему дослідження, використовуючи принципи об'єктивності та неупередженості, а також усунення суб'єктивних оціночних суджень.

Вивченням заданої проблеми займалися зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема: А. Ф. Філіппов, Ю. О. Шейко, А. Шахай, М. Якубовський, П. Краус, Л. Штраус, Х. Майер тощо. Слід вказати, що творчий доробок

К. Шмітта не знайшов належної рефлексії в українському науковому дискурсі.

Результати дослідження

Поняття політичного — це центроорганізуючий конструкт в побудові автономної та самобутньої сфери функціонування та детермінації політики, відмінної від інших галузей соціального буття людини. Для аналізу даного феномену та наукової рефлексії над ним слід апелювати до актуалізації цього поняття у думковченнях К. Шмітта, задля панорамного висвітлення семантичної повноти Політичного, тобто висвітлення «природи політичного» [2], як метаконструкту буття.

Базовою роботою, яка аналізується в даній статті, виступає «Поняття політичного» за редакцією 1963 року, яке складається з вступу та безіменних 8 розділів, проте які ми можемо тематизувати, для легшої роботи з першоджерелом:

- I — Політичне як образ;
- II — Дихотомія друга і ворога як основа Політичного;
- III — Семантика ворога та війни;
- IV — Універсальність та атрибутивність Політичного;
- V — Держава як базовий інструмент реалізації Політичного;
- VI — Багатополярність світу через специфіку Політичного;
- VII — Негативна філософська антропология як фундамент політичного мислення;
- VIII — Критика лібералізму із сторони Політичного.

Саме у цих розділах автор намагається протистояти «нейтралізації» політики, анігіляції місця і ролі держави та «деполітизації» буття, і саме тому вводить фундаментальну концепцію поняття політичного, яка, за його переконанням, повинна цементувати політичний вимір в людській дійсності. Це поняття повинно стати класичним, через глибоку переконаність у те, що «класичне — це можливість однозначних, зрозумілих розрізень» [13, с. 298]. К. Шмітт був позитивно впевнений, що через формування категоріального апарату, у якості вихідного пункту, можна вивести поняття політичного. Саме для цього він маніфестує дві пограничні, концептуально оформлені категорії — «друга» та «ворога» — які потенціалізують будь-яку політичну акціональність. Завдяки вказаному бінарному дуалізму і конститується Політичне, як окрема царина, яка протистоїть «різним відносно самостійним предметним областям людського мислення та дії, особливо на противагу моральному, естетичному, економічному» [13, с. 314], де кожне з останніх понять має свою власну іманентну опозицію: добре/зле, прекрасне/потворне, рентабельне/нерентабельне. Самостійність поняття, яке ми аналізуємо, виходить саме з самодостатності філософської диференціації щодо «друга/ворога», яке не може редукуватися до вищезгаданих систем,

а їхні розділення не можуть стати парадигмальним ландшафтом для конструкції Політичного. При цьому суб'єкт може мати гетерогенні риси усіх цих сфер, але самореферентність Політичного не дає можливості ухилитися від даної акциденції, оскільки онтологічна сутністність і самостійність цього поняття проявляється в потенції відокремлення дихотомії «друг/ворог» від інших розрізень: «морально зле, естетично потворне або економічно шкідливе само по собі ще не є ворогом; морально добре, естетично прекрасне та економічно корисне не стає другом в специфічному, тобто політичному сенсі слова» [13, с. 316]. Польські науковці М. Якубовський та А. Шахай переконані, що: «в цієї відмінності мова не йде про якусь ненависть чи визнання іншої людини морально відразливою, але тільки про утвердження суперечливості об'єктивних інтересів» [16, с. 182]. Введення в політику моральних, економічних чи естетичних понять та дефініцій веде до девальвації Політичного і невілює чистоту політичної перспективи, яка конститується розділенням на друзів та ворогів. Саме через це К. Шмітт виключно переконаний, що «найстрашніша війна ведеться в ім'я миру, а найбільш нелюдські дії чиняться в ім'я людяності» [14, с. 385] — це наративізація тенденції інкорпорації вокабуляру з інших онтологічних сфер до політичної. Таким чином Політичне може інструменталізувати концепти або семантичні образи інших сфер для масштабування модусу ворожнечі, а також для наповнення поняття ворога плюралістичним пейротивним забарвленням, — проте від цього, на думку авторів, і застерігає мислитель, оскільки зводиться розуміння реального (тобто політичного) і нав'язаного ворога, а використання таких етико-гуманістичних категорій має імперіалістичне цілепокладання, наприклад, К. Шмітт пише: «хто говорить «людство», той збирається обдурити» [13, с. 342]. Так, коли ворог ілюструється через призму війни проти людства — ворог позбувається гуманістичного забарвлення, коли через призму війни проти народу — ворог описується як той, хто підтримує антидемократичну, тоталітарно-олігархічну систему тощо — через це характеристика ворога чи друга не повинна бути ангажована чи завуальована ніякими сентенціями чи правовими нормативами. Тому феномен Політичного, як поняття чистого типу М. Вебера, можна зрозуміти лише через віднесення до реальної можливості дихотомії на друзів та ворогів, що б звідси не впливало для релігійної, моральної, естетичної чи економічної оцінки політичної системи.

Загалом: «усі політичні поняття (у тому числі ворог — примітка авторів), припускають «конкретне протиставлення, яке прив'язано до конкретної ситуації», до того, що існує тут і зараз» [3]. Усі політичні поняття будуть чистою абстракцією поки в їх конотаціях не буде кристалізуватися конкретний супротивник, з яким можливе евентуальне зіткнення: «такі слова як «держава», «республіка», «суспільство», «клас» і, далі, «суверенітет», «правова держава», «абсолютизм», «диктатура», «план», «нейтральна

держава» чи «тотальна держава» тощо, не зрозумілі, якщо *in concreto* повинен бути повалений, переможений, підданий запереченню...» [13, с. 319].

Таким чином саме через двухкомпонентну опозицію «друга/ворога» К. Шмітт конститує абсолютно автономну сферу, яка не протистоїть, і навіть не окремо співіснує з іншими, а домінує над ними; вона має свою індивідуальну специфіку, тенденції, епістемологічні поля та евристичні можливості, які існують лише в світі Політичного. Політичне має свої кванторні критерії, які є відмінними від інших — це саме і є тією об'єктивністю політичної сфери. Проте саме Політичне укладено в ясному світобаченні детермінованої їм самим (політичним) ситуації і в завданні розпізнавати друга та ворога. Це не метафізичний чи філософський конструкт, він не відноситься ні до нормативізму, ні до духовної сфери — це «буттєва дійсність і реальна можливість розрізнення» [13, с. 316]. Політика починається тільки після того, як ця пара сформована. В. В. Афанасьєв переконаний, що «в ній (політичній сфері — примітка авторів) мова йде про безкінечну боротьбу за виживання, яка призводить до перманентного формування коаліцій та союзів, з одного боку, і до війн — з іншого» [4], таким чином, ми можемо говорити про концептуальну диспозицію Політичного відносно до політики. Н. Ю. Савін стверджує, що «формула «ворог-друг» у Шмітта відображає лише форму політичних відносин, а не сутність політичної боротьби» [8] — тобто ця опозиція є тим нормативом, який просто характеризує формоутворення Політичного і політичної сфери загалом, а не наративом за яким повинна функціонувати політика.

Ворог — це магістральна фігура в системі переконань К. Шмітта в контексті поняття політичного, саме його автор розкриває найбільш детально. Через феномен ворога, як антиномії себе і може існувати спільність в політичній контекстуальності. У короларії 2 «Про відношення між поняттями «війна» та «ворог»» К. Шмітт визначає ворога в наступному сенсі: «ворог є той, з ким ведеться усобиця. Усобиця й ворожнеча з самого початку пов'язані між собою» [12, с. 396] — тут вже актуалізується поняття ворожнечі, протистояння, усобиці. Найбільше суттєво дане центральне положення розкривається у III розділі «Поняття політичного». Тут автор репрезентує власне семантичне бачення ворога, як «з реальної можливості, сукупність людей, яка бориться проти аналогічної сукупності» [13, с. 317]. Не тільки як політичний філософ, а й політичний теолог К. Шмітт диференціює ворога політичного, в боротьбі з яким існує свій комплекс законів, а також противника особистого, який може існувати в приватній сфері, і саме до останнього може бути предписана сентенція щодо «любви до ваших ворогів». До шміттіанського антагоніста не може існувати любові, оскільки він потенційно та евентуально є тим, хто обезбуттєвить вас самих «це зовсім не означає, що потрібно любити ворогів свого народу і підтримувати їх проти свого народу» [13, с. 317].

З змістової позиції, виходячи з візії філософа, ми не повинні десемантизувати поняття ворога в торгово-економічних (ворог як конкурент) чи духовних (ворог як дискутуючий опонент) конфігураціях. Ворог є субстанційно чужим та інакшим по відношенню до нас самих в інтенсивному смислі. Ця категорія характеризується через розуміння інобуття іншого, як того, що заперечує наш самостійний род існування. Саме тому це інобуття або перемагається, або ж наше існування розмивається у цій ворожій онтологічній структурі. Ворог — це той, хто екзистенційно протиставляється, приносить екзистенційну проблематику фізичної анігіляції. Реальна можливість боротьби для філософа є акциденцією політичного буття, а ворожнеча є абсолютизацією заперечення іншого побутування. Таким чином формування чи навпаки заперечення якості ворога за супротивником — це цілком політична дія, яка пролягає в екзистенційній сфері.

Фундаментальними характеристиками політичного ворога є його публічність та ситуативність. Перша розглядається як чинник чіткого окреслення ворога і його намірів. Визначення, хто є ворогом, а хто — другом, завжди взаємно, тобто це припускає симетричний жест від іншого суб'єкта політики. «Розділення між другом та ворогом, нюансує Шмітт, за своєю сутністю публічне, а не особисте» [2]. «У Шмітта умовою політичного є екзистенційне публічне протиборство друга та ворога» [8]. «Ворог як публічний ворог — це ворог політичної єдності, ворог держави та ворог народу». Друга ознака аналізується крізь призму кон'юнктурних процесів та флуктуацій політичної дійсності: друг та ворог можуть мінятися місцями через зміну парадигми політичного рішення. Ворог, як і друг, завжди прив'язані до конкретної обстановки, мають установки місця та часу та політичної форми, і виступають в детермінований момент та при певних обставинах як суб'єкт Політичного. Таким чином політична система є рухливою структурою, вона динамічна не тільки в зміні зовнішніх орієнтирів ворогів і друзів, а також і в становленні тих, хто наділений політичною владою.

Виходячи з предметної наявності феномену ворога ми можемо імплікувати існування війни, як базової політичної акціональності. Метафізичним початком війни слід вважати саме ворожнечу, війну автор розглядає в контексті насиченості останньої, тобто вона виступає граничною реалізацією боротьби. Для К. Шмітта «війна є збройна боротьба між організованими політичними єдностями, а громадянська війна — збройна боротьба зсередини деякої організованої єдності» [13, с. 320]. Важливим аспектом для побудови панорамного розуміння явища війни є поняття зброї: ми можемо побачити, що саме «збройна боротьба» є тією визначальною детермінантою війни, як можливості реального знищення людей і формування екзистенційного змісту даного поняття, а також і концепції Політичного. Проте не слід вважати, що для автора «Поняття політичного» війна — це перманентний і найбільш оптимальний стан політичної онтології, — ні, він

наголошує на тому, що військова справа, як і політична сфера, має власні смислові контури і правила стратегії, тактики тощо, проте аплікація цих двох областей існує в виокремленні поняття ворога: політичне кристалізує його, а військова фактично створює диспозиції для боротьби з ним. Війна потенційно конструює гіпотетичний стан та через нього диференціювати політичний вимір на опозиційні групи ворогів та друзів — це і є сутністю війни саме як екзистенційної структури Політичного. «Війна — це взагалі не ціль і навіть не зміст політики — пише К. Шмітт — але, скоріше, як реальна можливість вона завжди наявна передумова, яка унікальним чином виявляє людське мислення та діяння та тим самим викликає специфічну політичну поведінку» [13, с. 321], — тобто актуалізація людей задля інтеграції і протистояння ворогові і є суттю положення концепту війни.

Тому важливим є антропологічний вимір концепту, який аналізується: К. Шмітт був децизіоністом, який відмовляється від примату правових норм, і для якого на перше місце виходить релятивна ситуаційність та можливість прийняти рішення. За візією А. Ф. Філіппова, наукового спеціаліста в галузі шміттїанства, «політичне — це область особливої мотивації, яка домінує над іншими сферами людського життя, це область, екзистенційного рішення» [10, с. 535]. Війна у цій концептуальності формує ідею рішення, яке не є релятивуючою структурою дійсності, а навпаки виступає організаційним центром політичного буття. Найбільш панорамно та повно автор розкриває свої антропологічні погляди в VII розділі «Поняття політичного». Тут автор говорить про те, що будь-які філософи та мислителі екстраполювали на свою політичну філософію власні вчення про метафізику людини. Сам він констатує наступне: «оскільки сфера політичного в кінцевому підсумку виокремлюється можливістю ворога, то і політичні уявлення не можуть з успіхом брати за першопричину антропологічний «оптимізм». Інакше з можливістю ворога вони би заперечували будь-які специфічні політичні консеквенти» [13, с. 352]. Саме тому політичне мислення та політичний інстинкт теоретично та практично верифікують себе в реальній потенції детермінації друга та ворога, а також у методологічному зрізі розуміння війни. «Будь-яка людина — вічний «воїн», а його життя — безперервна «боротьба» — констатують М. Якубовський та А. Шахай [16, с. 182]. Таким чином, політичний вимір укладений в природі людини — людина як політична істота приймає екзистенційне рішення і саме «як політична істота людина протистоїть політичному ворогові» [10, с. 545]. Іншими словами, будь-яка політична філософія повинна виходити з антропологічного песимізму.

Як і інші категорії, які входять до політичного термінологічного комплексу, війна не може апелювати до інших людських сфер, оскільки таке протиставлення «ведене по чисто релігійним, чисто моральним, чисто юридичним чи чисто економічним мотивам, було б противно змісту» [13, с.

323], оскільки тільки Політичне має монополію на екзистенційну можливість використання життя людини і фізичне вбивство ворога. «Всерйоз вимагати від людей, щоб вони вбивали людей і були готові померти, щоб процвітала торгівля і промисловість тих, хто вижив чи щоб зростала споживча спроможність їх внуків, жорстоко та безглуздо» [13, с. 336]. Важливим у цьому контексті є те, що іноді, моральні, економічні тощо протилежності можуть ускладнитись до ступеня війни, але це пов'язано з інтенсифікаційною характеристикою поняття політичного, про яку мова буде йти далі.

Важливою складовою вчення К. Шмітта є те, що ворожнеча як стан або як боротьба є постійним атрибутивом Політичного, а кванторизація чи обмеження війни як акції є релятивізацією ворожди.

Сама змістова сутність поняття політичного розкривається через експлікацію субстанційних характеристик:

1. Функціональна. «Поняття держави припускає поняття політичного» [13, с. 308] — саме з такої апофегми починається однойменна праця К. Шмітта, який нижче констатує, що державу слід розглядати як статус та особливий стан народу, а також, що «статус і народ — отримують сенс лише завдяки більш широкій ознаці — політичному» [13, с. 308]. Тобто, держава розуміється як певний стан народу, який в ретроспективі сформувався в ролі основоположного інституту, який має приймати політичні рішення. Проте резолюції поза політичної буттєвості можуть трансформувати спільність людей в безсуверенний логічний конструкт, ангажований іншим. Звідси виводиться закон: якщо деяка людська спільність не може визначити ворога і почати функціонувати в політичній системі координат або не визнає цього бінарного дуалізму, то інша експліцитна єдність визначить для першої свого ворога і десоверенізує її: «всюди в політичній історії, зовнішньополітичній і внутрішньополітичній, нездатність чи небажання здійснювати таке розділення є симптомом політичного кінця» [13, с. 357]. Тому конструкт політичного буття знаходиться в предметному формуванні змісту і образу ворога суб'єктом політичної дійсності, проте якщо він приймає концептуальну установку про форму ворога від «іншого», то трансформується з суб'єкта на об'єкт і, таким чином, втрачає свою політичну екзистенцію та політичну дійсність, перестає функціонувати в системі політичних координат.

Слід вказати на те, що К. Шмітт був представником політичного децизіонізму, і для нього ультимативною вимогою функціонування суб'єкту політики була умова щодо прийняття рішення, яке для філософа бере свій початок з ніщо; у свою чергу політична єдність є тією основоположною інстанцією, яку автор виокремив як: «найвищу, тобто у вирішальному випадку визначальну єдність» [13, с. 330] — політичний характер якої ознаменується прийняттям рішень найвищої юрисдикції. Для реалізації такого рішення має існувати два постулати: по-перше, безпосередньо таке

політичне рішення має приймати суверен, по-друге, надзвичайно важливою умовою є іманентна цілісність політичної єдності. Для філософа, з кратологічної точки зору, той хто має владу, тобто реальний суб'єкт політики: приймає рішення, детермінує ворога та має владу над фізичним життям людей — і саме він не метафізично може розділити суспільства на друзів та ворогів, а зробити це в онтологічній парадигмі.

Виходячи з цього, саме поняття політичного має те функціональне навантаження, яке призводить до дії увесь механізм держави, її цілепокладання, фундаментальне рішення суверена, мету як метафізичну та реальну можливість реалізації інтересу тощо. Конструкція Політичного — це жива та дієва екзистенція, яка опредмечує політично організовану єдність та виводить її в якісний зріз політичного буття, через прийняття рішення, щодо конструювання образу ворога, а також розуміння себе, як протиставлення ворогу.

2. Інтенсифікаційна. «Зміст розрізнення друга і ворога полягає в тому, щоб детермінувати найвищу ступінь інтенсивності з'єднання або роз'єднання, асоціації або дисоціації» [13, с. 315], тобто значення Політичного реалізується шляхом призводження соціуму до пограничної кон'юнктури, до екзистенційного апофеозу, де існують тільки два інституційні статуси: «ворог» та «друг». Саме через цю ознаку, ми можемо говорити про своєрідну інклюзивність та універсальність Політичного як феномену, тобто «будь-яка релігійна, моральна, економічна, етнічна чи інша протилежність перетворюється в протилежність політичну, якщо вона досить потужна, щоб розділяти людей на групи друзів та ворогів» [13, с. 324], — коли вже вигідність або не вигідність, неприйняття зла чи потворності іншого не може бути висвітлено в парадигмі економіки, моралі, релігії, і з'являється екзистенційна загроза — ми говоримо про входження до Політичного шляхом градуалізації від конфлікту до антагонізму і навіть війни. К. Шмітт констатує, що навіть рух пацифістів може стати цілком політичним якщо їх неприйняття не-пацифістів посиляться до екзистенційної ворожнечі: «якщо би ворожнеча пацифістів проти війни стала настільки сильною, що змогла б втягнути їх у війну з «не-пацифістами», в якусь війну «проти війни», то тим самим було б доведено, що вона має дійсно політичну силу, оскільки міцна настільки, щоб групувати людей на друзів та ворогів» [13, с. 323]. Коли неполітична протилежність виявляє таке групування, то на задній план відходять чисто моральні чи чисто економічні умовиводи, і вона переходить до факторів і кондицій політичної дійсності: «але якщо справа доходить до розділення на такі протиборствуючі групи (групи друзів та ворогів — примітка авторів), то головна протилежність більше не є чисто релігійною, моральною або економічною, вона вже є протилежністю політичною» [13, с. 323].

Тут закладено імпліцитну тенденцію інтенсифікації відносин в інших сферах для переходу в політичне, тобто неполітичне може легко стати політичним, мати його атрибути і функціонувати як таке. Тобто окрім того, що Політичне має свою власну предметність, воно має рису інтенсивності інтеграції або дезінтеграції колективних ідентичностей. Маркерами, по-перше, знову виступає трансгресія до розділення на «друга/ворога», як фундаментального онтологічного розуміння в політиці. По-друге, через формування специфічно кристалізованого політичного мотиву, як можливості війни, тому і наявності смислу і релевантності самої війни. Ці дві компоненти породжують саме специфічно дескриптивну політичну протилежність: «це протилежність найінтенсивніша, найбільш крайня, а будь-яка конкретна протиборність є тим паче протилежністю політичної, чим більше вона доходить до крайньої межі, розділенню групи на «друга/ворога» [13, с. 317]. Дане поняття може комплементуватися через економічне, культурне, національне тощо, проте ступінь інтенсивності інтеграції або деасоціації людей, розділення та з'єднання на основі вже згаданих критеріїв призводить до входження, наприклад, окремої етнічної групи до Політичного: «будь-яка відмінність, яка може бути маркером колективної ідентичності та відмінності, набуде політичної якості, якщо вона в конкретній ситуації здатна розділити людей на дві протиборчі групи, готові, якщо необхідно, воювати один проти одного» [2].

Таким чином, політична ідентифікація, швидше за все, буде прив'язана до іншої відмінності, яка успадкує смертельну інтенсивність політичного конфлікту, але кожного разу, коли відмінність має політичну якість, вона буде вирішальною відмінністю, і конституційоване ним співтовариство буде вирішальною соціальною одиницею.

Також існує інша варіація характеристики інтенсифікації у К. Шмітта, яку він розвиває у короларії 2 «Про відношення між поняттями «війна» та «ворог»». Там він говорить про те, що війна тотальна знімає різницю між комбатантами та некомбатантами, поєднує мілітаризм та немілітаризм. Тоталізація відбувається в контексті переходу сфери ворожості на немілітаристські предметні області: тут кількість переходить у якість. «Одна тільки можливість такого посилення інтенсивності знову робить поняття ворога та друга політичними...» [12, с. 402].

3. Екзистенційна. Базисною репрезентацією цієї характеристики є те, що «поняття ворога передбачає сформовану в області реального еventуальність боротьби» [13, с. 320], та використання інструментарію зброї, як «засобу фізичного вбивства людей» [13, с. 320]. Саме тому поняття «друг/ворог», «боротьба» мають конотацію реальності через можливість фізичної елімінації. Тільки Політичне і держава, яка має монополію на політичне, отримують потенційний акт проголошення скасування буття іншого, а також можливості втрати власного буття через зустріч з ворогом.

Тут К. Шмітт приходиться до того, що «готовність тих людей, які борються, до смерті, фізичне знищення інших, які стоять на стороні ворога — у цього всього не існує ніякого нормативного сенсу, але тільки смисл екзистенційний» [13, с. 336], якій має іманентну логіку реальної боротьби проти реального ворога. Оскільки це фундаментальна детермінанта саме Політичного та його області — будь-які війни на знищення людей в інших сферах не мають раціональної обґрунтованості, оскільки «якщо таке фізичне знищення людського життя здійснюється не через буттєве утвердження власної форми екзистенції на противагу такому ж буттєвому запереченню даної форми, то саме його не можливо виправдати» [13, с. 336], — тому концепт війни не може бути виправданий ні однією зі всіх сфер людської онтології, окрім політичної.

Іншою стороною цієї властивості поняття політичного є те, що воно має владу щодо життя людей в контексті жертвовності заради спільності, політичної єдності, групи друзів, через первинність та примат останньої проти такої ж синтетичної одиниці — ворога: «політична єдність повинна у випадку необхідності, щоб за неї віддали життя» [13, с. 359]. Це відбувається через те, що ворог є такою ж соціополітичною сукупністю людей, де діють ті ж самі механізми Політичного. Слід вказати: «що із зовнішньої точки зору не можна судити про те, що група морально неправомірна у визначенні своєї власної ідентичності та введенні політичної ворожнечі із супутньою можливістю вбивства для збереження цієї ідентичності. Лише члени групи можуть вирішити, з погляду екзистенційно порушеного учасника, чи становить інша група загрозу їхній власній формі життя і, отже, потенційно вимагає боротьби» [2]. В цій площині не має місця особистої ворожнечі, а існує тільки поняття політичного ворога, який існує в просторі публічності.

Доктор політичних наук В. В. Афанасьєв постулює те, що «в політичних конфліктах часто питання стоїть «хто-кого» <...>. Тобто буття іншого є запереченням власного буття, тому необхідно дати ворогу відсіч та перемогти його» [13]. Тому заперечення заперечення власного буття ворогом веде не тільки до виживання, як політичної цілісності, а й до утвердження власної екзистенційної платформи або політичної екзистенції. Тут працює гегелівська тріада: теза (власне буття поза політичним [буття]), антитеза (політичний ворог, який екзистенційно протистоїть і хоче знищити дане буття [ніщо]) і синтез (входження до Політичного, як спростування антитези, і таким чином прокламація власної політичної екзистенції [становлення]) [6]. Таким чином саме кондиція ворога є тим конфронтативом, який активізує процесуальність постановня Політичного для окремої організованої єдності людей.

Звідси ми можемо вивести поняття політичної екзистенції — як форму утвердження себе, як соборного політичного об'єднання в координаційній

системі Політичного, шляхом створення образу ворога та активізації зусиль для його елімінації; або — як розуміння себе як друга чи ворога по відношенню до іншої політичної одиниці та фізична можливість знищення останньої.

4. Імперативна. Полягає в утвердженні принципової вимоги входження спільності (народу, нації, громади тощо) до сфери Політичного задля утвердження свого політичного буття, як самостійної окремоті та організованої політичної єдності, тобто держави. Політичне є первородним, воно більш початкове, та воно може існувати без держави, а держава без Політичного не має можливості для існування. При цьому ілюструється певна логічна парадоксальність: екзистенція Політичного найповніше реалізується тільки при наявності держави (проте не відкидається буття Політичного поза державою), яка повністю функціонально залежить від Політичного: «концепція політичного полягає в тому, що концепція держави передбачає концепцію політичного. Сенс цього зауваження в тому, що держава може бути легітимною лише в тому випадку, якщо її правові кордони втілюють чітку різницю між другом та ворогом» [2].

Говорячи про державу К. Шмітт також визначає її особливі функції як політичного, а не інституційного, феномену, до них належать: можливість ведення війни і тим самим розпоряджатися життями людей; потенції примусу громадян вбивати і бути вбитими за політичну єдність; формування порядку та умиротворення зсередини держави для формування правопорядку. Також визначальною сутністю держави є те, що вона виступає у якості моделі політичної єдності, інституційні особливості якої створюють умови для найлегшої політичної інтеграції в собі суспільства.

Закінчуючи аналіз імперативної ознаки Політичного, нюансуємо, що на думку авторів статті може існувати доречна альянс народів, які прийняли імператив Політичного за К. Шміттом, а також «історичних» народів Г. В. Ф. Гегеля, де конститутивом історичності є етатична підстава формування нації [5]. Концепція «історичних» народів Ф. Енгельса крізь призму рецепції поняття політичного, теж приводить нас до релевантності вчення ідеолога марксизму, де революційність нації ми можемо розглядати, як чітке усвідомлення ворога, проти якого слід вчинити революцію [15], тобто почати війну на знищення.

5. Інтегративної дихотомії. Дана характеристика ілюструє імпліцитний функціоналізм самого Політичного як феномену. Мова йде про наявність двох концептуальних явищ в самій системі Політичного, без розуміння яких буття самої політичної сфери не можливо: об'єднання соціальних одиниць, тобто людей, в іманентній структурі соціальної спільності (інтеграція); розділення на групи друзів/ворогів (дихотомія). Тут визначальною ознакою є першочергове формування політичної ідентичності та належності до політичної єдності. Щоб належати, потрібно ототожнитися зі

змістовною характеристикою, яка наголошує на ідентичності народу, і треба погодитися з тим, що ця характеристика визначає форму життя, заради збереження якої людина повинна бути готова пожертвувати власним життям. Аналізуючи шміттівську концепцію Політичного М. Якубовський та А. Шахай визначають, що «побудова опозиції друг-ворог <...> повинно бути пов'язано з <...> появою відчуття єдності серед тих, хто відмежувати себе від іншого» [16, с. 182] Ознака іншого явища формується через конститутив організаційного та семантичного дуалізму між такою ж самою єдністю, яка в об'єктивній контекстуальності Політичного виступає паритетним елементом по відношенню до політично синкритизованої групи, з якою ми отожднюємо свою ідентичність. За допомогою дихотомії політичного поля на групи друзів та ворогів поняття, яке ми аналізуємо, несе в собі евристичне положення створення суб'єкта політичної системи. Якщо ворог має перебування і існує в Політичному, то ми, як ті, хто екзистенційно антогонізуємо йому, теж формуємось як самостійна одиниця Політичного. Іншими словами ворог і друг структурно та сутнісно еквівалентні, а дихотомія проводиться шляхом ідентифікаційної інтеграції членів різних груп. «Найвищий ступінь об'єднання — це готовність боротися і вмирати за інших членів своєї групи та разом з ними, а граничний ступінь роз'єднання — це готовність вбивати інших з тієї простої причини, що вони є членами ворожої групи» [2]. Тому Політичне починає діяти за наявності принципу інтегральної дихотомії; при умові відсутності інтеграції ми можемо говорити лише про «війну всіх проти всіх», а при положенні скасування дихотомії — про світ без політики.

Аналізуючи поняття політичного в думковченнях К. Шмітта слід вказати на гомологію усіх характеристик цієї категорії, які виступають в нерозривній єдності. Система Політичного реалізується через усі вищезгадані субстантивні ознаки. Проте модус функціонування, як і примат першочерговості, належить останньому атрибуту — інтегративній дихотомії, яка і активізує політичне в його фундаментальності.

Висновки

Підбиваючи підсумки вищевказаного, слід констатувати, що артикульовані автором поняття друг, ворог, боротьба, війна, а також проведення їх в екзистенційний вимір політичної дійсності дав змогу масштабувати політичну теорію та надати їй нового концептуального забарвлення. Бінарна опозиція «ворог/друг», виходячи з доктрини філософа є дійсністю, а не тільки теоретичною ефемерністю: це «являє собою репрезентацію існуючого порядку денного, яке пов'язано з об'єктивними інтересами окремого суспільства...» [16, с. 227]. Саме через дане протиставлення було визначено Політичне та його фундаментальні риси: функціональну, інтенсифікаційну, екзистенційну, імперативну та інтегративної дихотомії — а також

їх гомології. Війна як окремий структурний елемент політичної системи вбачає евентуальну загрозу вбивства та перманентний стан потенційної загрози війни. Політичне не є сама боротьба, воно є певна можливість боротьби при пізнанні ситуації та розділенні друзів та ворогів. Також були виокремлені особливості функціонування та характерні ознаки держави як політичного явища, а також формулу політичної єдності, за якою політичне співтовариство існує скрізь, де група людей бажає брати участь у політичному житті, відрізняючись від сторонніх через проведення різниці між другом і ворогом. Виходячи з наукової роботи, автори виокремили дефініцію політичного екзистенціалізму, метою якого є входження спільності до політичної онтології.

Список посилань

1. Krause Paul. Carl Schmitt: The Friend-Enemy Distinction». hesiodscorner. wordpress. com. Web. 2018. URL: hesiodscorner. wordpress. com/2018/03/24/carl-schmitt-the-friend-enemy-distinction
2. Stanford Encyclopedia of Philisogy. Carl Schmitt. Plato. stanford. edu. Web. 2019. URL: plato. stanford. edu/entries/schmitt
3. Артамошин С. В. «Проблема политического в консервативной публицистике Карла Шмитта». Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. Cyberleninka. ru. Web. 2009. URL: cyberleninka. ru/article/n/problema-politicheskogo-v-konservativnoy-publitsistike-karla-shmitta
4. Афанасьев В. В. Карл Шмитт: из истории политической мысли. Istina. msu. ru. Web. 2014. URL: istina. msu. ru/download/8291239/1fmB5z:S RwoAxmVeJZ67XGQmz_h5ZppY6w
5. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории. СПб: Наука, 2000. 480 с. [in Russian].
6. Гегель Г. В. Ф. Наука логики. Москва: ЭКСМО, 2020. 900 с. [in Russian].
7. Жовтун Д. Т. «Понятие политического». Социология власти. Cyberleninka. ru. Web. 2011. URL: cyberleninka. ru/article/n/ponyatie-politicheskogo
8. Савин Н. Ю. «Политическая теория и понятие политического». Журнал политической философии и социологии политики «Полития. Анализ. Хроника. Прогноз». Cyberleninka. ru. Web. 2019. URL: cyberleninka. ru/article/n/politicheskaya-teoriya-i-ponyatie-politicheskogo
9. Стандратюк Д. «Особенности концептуального осмысления политического в теоретическом подходе Карла Шмитта». Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. Fps-visnyk. lnu. lviv. ua. Web. 2018. URL: fps-visnyk. lnu. lviv. ua/archive/18_2018/56.pdf

10. Филиппов А. Ф. К истории понятия политического: прошлое одного проекта. Понятие политического. Киев: КНТ, 2021. –672 с.

11. Шейко Ю. О. «Автономія політичного в теорії Карла Шмітта». Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Фір. др. ua. Web. 2012. URL: fir.dp.ua/index.php/FIP/article/view/37/35

12. Шмитт К. Королларий 2. Об отношении между понятиями «война» и «враг». Понятие политического. Киев: КНТ, 2021. 672 с.

13. Шмитт К. Понятие политического. Киев: КНТ, 2021. 672 с.

14. Шмитт К. Эпоха деполитизаций и нейтрализаций. Понятие политического. Киев: КНТ, 2021. 672 с.

15. Энгельс Ф. «Борьба в Венгрии», «Демократический панславизм». Маркс К., Энгельс Ф. Собрание сочинений в 39 томах Т. 6. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1956. 761 с.

16. Якубовский М., Шахай А. Философия политики. Харьков: Гуманитарный центр, 2011. 234 с.

Referenses

1. Krause, Paul. Carl Schmitt: The Friend-Enemy Distinction. hesiodscorner. wordpress. com. Web. 2018. URL: <https://hesiodscorner.wordpress.com/2018/03/24/carl-schmitt-the-friend-enemy-distinction>

2. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Carl Schmitt. Plato. stanford. edu. Web. 2019. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/schmitt>

3. Artamoshin, S.V. (2009). The problem of the political in the conservative journalism of Carl Schmitt. Bulletin of the Tambov University. Series: Humanities. Cyberleninka. ru. URL: cyberleninka.ru/article/n/problema-politicheskogo-v-konservativnoy-publitsistike-karla-shmitta [in Russian].

4. Afanasiev, V.V. (2014). Carl Schmitt: from the history of political thought. istina. msu. ru. URL: istina.msu.ru/download/8291239/1fmB5z:SRw0AxmVeJZ67XGQmz_h5ZppY6w

5. Hegel, G. V. F. (2000)/ Lectures on the Philosophy of History. St. Petersburg: Nauka, 480 p. [in Russian].

6. Hegel, G. V. F. (2020). Science of Logic. Moscow: EKSMO, 900 p. [in Russian].

7. Zhovtun, D. T. (2011). The concept of the political. Sociology of power. Cyberleninka. ru. URL: cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-politicheskogo

8. Savin, N. Yu. (2019). Political theory and the concept of the political. Journal of Political Philosophy and Sociology of Politics Politia. Analysis. Chronicle. Forecast. Cyberleninka. ru. URL: cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-teoriya-i-ponyatie-politicheskogo

9. Standratyuk, D. (2018). Features of the conceptual understanding of the political in the theoretical approach of Karl Schmitt. Bulletin of Lviv University.

Series of philosophical and political studies. Fps-visnyk. lnu. lviv. ua. Web. 2018. URL: fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/18_2018/56.pdf [in Ukrainian].

10. Filippov, A.F. (2021). On the history of the concept of political: the past of one project. The concept of the political. Kyiv: KNT, 672 p. [in Ukrainian].

11. Sheiko, Y.O. (2012). Political autonomy in Karl Schmitt's theory. Philosophy and political science in the context of modern culture. Fip. dp. ua. URL: fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/37/35 [in Ukrainian].

12. Schmitt, K. Korollary 2. (2021). On the relationship between the concepts of «war» and «enemy. The concept of the political. Kyiv: KNT, 672 p. [in Ukrainian].

13. Schmitt, K. (2021). The concept of the political. Kyiv: KNT, 672 p. [in Ukrainian].

14. Schmitt, K. (2021). The era of depoliticization and neutralization. The concept of the political. Kyiv: KNT, 672 p. [in Ukrainian].

15. Engels F. (1956). Struggle in Hungary», «Democratic Pan-Slavism». Marx K., Engels F. Collected works in 39 volumes, volume 6. Moscow: State Publishing House of Political Literature, 761 p. [in Russian].

16. Yakubovsky, M. & Shahaï, A. (2011). Philosophy of politics. Kharkov: Humanitarian Center, 234 p. [in Ukrainian].

Anna Malkina

Taras Shevchenko Kyiv National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-2307-4702>

e-mail: G.m. malkina@knu. ua

Anton Pastukhov

Taras Shevchenko Kyiv National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0001-7256-521X>

e-mail: antonipastukhov@gmail. com

**THE CONCEPT OF THE POLITICAL AND ITS
CONSTITUTION THROUGH THE BINARY DUALISM
«FRIEND\ENEMY»**

Abstract

This scientific article analyzes the emergence of the concept of political through the «friend/enemy» dichotomy from the standpoint of K. Schmitt's thoughts. The main scientific problem that the authors solve in this article is the determination of the substantive characteristics of the concept of political through the prism of distinguishing the conceptual binary of enemy and friend, in particular: functional, intensification, existential, imperative and integrative dichotomy. Only by considering these features in common and synthesis can we talk about the concept of the political in its entire scope and highlight its specificity and regularities.

The results of the study are the understanding of the Political as a metaconstruct of the political system, the functioning of which is possible only due to the constituent of the categorical apparatus, autonomous from the economic, national, cultural, etc. spheres, through the postulation of the immanent dualism of friend and enemy; determination of its basic characteristics. Likewise, this scientific publication intellectually prepared the conceptual concepts of war and the enemy, which complement the formation of the Political. War is seen as a potential possibility of existential and physical destruction, the enemy as a collective structure, the confrontation with which translates the community into the context of political functioning. The enemy, in turn, has its own characteristics

(publicity and situationality) and is understood in the existential semantics of someone who essentially opposes and has a possible threat of destroying another collective identity (friends), primarily to which we belong ourselves. A definition of political existentialism was also given, as an understanding of one's collective identity as a friend or enemy in relation to another political structure and the physical possibility of destroying the latter for the possibility of transgression to political existence.

Keywords: the concept of the political, friend/enemy, politics, state, political existentialism, K. Schmitt.

Стаття надійшла до редакції 17.04.22

© Малкіна Г. М., Пастухов А. В., 2022